

INTERNASJONAL POLITIKK

Nr. 3B - 1973

Ansvarlig utgiver: Norsk Utenrikspolitisk Institutt

Gunnar Skagestad og Kim Traavik:

Nye problemer — Gamle løsninger 685

Innhold:

<i>Forord</i>	645
<i>Willy Østreng:</i>	
Nye Territorier i internasjonal politikk — Introduksjon	647
<i>Kim Traavik:</i>	
Erobringen av det indre rom — Ressurser og konflikter på havbunnen	651
<i>Knut Gabrielsen:</i>	
Hva skjer i nordområdene?	669
<i>Gunnar Skagestad og Kim Traavik:</i>	
Nye problemer — Gamle løsninger	685
<i>Kim Traavik og Willy Østreng:</i>	
Arktis og det internasjonale havrettsregimet	705
<i>Helge Vindenes:</i>	
Aktuelle problemer foran FNs konferanse om havets folkerett ..	723
<i>Tønne Huitfeldt:</i>	
Sikkerhetspolitisk usikkerhet? Et polarstrategisk perspektiv	735
<i>Willy Østreng:</i>	
Makt og avmakt — U-lands/i-lands dimensjonen i Nye territorier - problematikken	759
<i>Per Antonsen:</i>	
Naturressurser og utviklingsproblemer	773
<i>Gunnar Skagestad:</i>	
Småstater i internasjonal politikk: Et polarpolitisk perspektiv ..	783
<i>Finn Sollie:</i>	
Nytt land og nye problemer i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk	797
<i>Summary</i>	809
<i>Bidragstere i dette nummer</i>	812

Forord

Internasjonal Politikk tar i dette særnummeret for seg de bl. a. for Norge særdeles viktige spørsmål om utforskning og utnyttelse av ressursene i Arktis, på havbunnen og kontinentalsokkelen og de sikkerhetspolitiske, økonomiske, miljømessige, organisasjonsmessige og juridiske problemene som dette reiser. Fridtjof Nansen-Stiftelsens forsker-team på Polhøgda ved Oslo har i mange år gjort et banebrytende arbeid når det gjelder nettopp disse spørsmålene, og *Internasjonal Politikk* er derfor meget tilfreds med å ha fått oppdraget å presentere en del av resultatene fra forskningsmiljøet omkring Polhøgda-instituttet i et eget særnummer.

Denne artikkelsamlingen er bygget opp slik at den kan leses som en vanlig bok, med en gradvis utvikling i problemstillinger og emneområder fra introduksjonen til siste artikkel. Men samtidig utgjør hver artikkel et hele slik at den også kan leses isolert fra de andre. I den grad det er naturlig og formålstjenlig er det i noteapparatet fra de enkelte artikler tatt med henvisninger til artikkelsamlingens øvrige bidrag.

Forsker Østreng er medredaktør av dette nummer, men hele staben på Polhøgda har vært med på utformingen. *Internasjonal Politikk* vil gjerne bidra til å skape større debatt om disse viktige problemene og inviterer våre lesere til å bidra til tidsskriftets faste debattspalte.

Red.

Gunnar Skagestad og Kim Traavik:

Nye problemer — Gamle løsninger

Innledning

A. Nye territorier som nye spenningsfelter i internasjonal politikk

De «nye territorier»¹ er utpregede *marginalområder* i såvel geografisk som politisk (folkerettslig) forstand. Et viktig trekk ved utviklingen i slike områder har vært dannelsen av *nye spenningslinjer* og *nye spenningsmønstre*. Nye områder som var (og tildels fremdeles er) herreløse i politisk og rettslig forstand, er blitt åpnet for systematisk utforskning og tildels også utnyttelse. I denne virksomheten er en rekke stater blitt engasjert, direkte eller gjennom deres borgeres foretaksomhet. De enkelte staters engasjement utviser betydelige forskjeller i art og intensitet, f. eks. med hensyn til motiver og aspirasjoner, og ikke minst med hensyn til praktisk utnyttelsesevne — *kapabilitet*. Disse forhold har resultert i *internasjonale interessemotsetninger* som i varierende grad har kommet til å sette preg på utviklingen i de ulike «nye territorier». Det er en utvikling som innebærer et øket *konfliktpotensial*, både i forholdet mellom enkeltstater og mellom nasjonale og internasjonale interesser og mål.

Det er to aspekter ved «nye territorier-problematikken» som vi her særlig skal merke oss:

(1) At ny virksomhet i nye områder skaper nye problemtyper som krever *nye løsningsformer*;² og

(2) At utviklingen truer med å endre *status quo ante* i ugunstig retning, dvs. i retning av større usikkerhet; noe som krever at tiltak blir truffet for å *bevare status quo* på de felter hvor dette anses for ønskelig (f. eks. med hensyn til naturvern, demilitarisering m. v.).

Disse to aspekter ved «nye territorier-problematikken» gjør at man også vil vente å finne *to tilsvarende aspekter* i de *løsningsmodeller*³ som eventuelt vil kunne komme til anvendelse når det gjelder å tackle de «nye territoriers» problemer:⁴

(1) *Innovasjon*, dvs. det å finne frem til nye, brukbare løsningsfor-

mer, tilpasset de konkrete behov som gjør seg gjeldende i et gitt «nytt territorium»; og

(2) *Konservasjon*, dvs. det å bevare (deler av) den på forhånd foreliggende situasjon (*status quo ante*) for derved å forhindre eller forebygge en utvikling i uønsket retning.

B. Den historiske bakgrunn

Når det gjelder forhold som angår de nye territorier er *folkeretten* temmelig mangelfull. Dette utelukker imidlertid ikke at folkerettslige prinsipper kan overføres, modifiseres eller videreutvikles med henblikk på disse forhold.⁵ Folkerettssamfunnet bygger bl. a. på prinsippet om *suverenitet*.⁶ Tradisjonelt gjelder suvereniteten et geografisk avgrenset territorium, og er den rett en selvstendig stat har innen sitt eget område. Denne rett omfatter bl. a. statens jurisdiksjon og dens monopol på legitim voldsanvendelse innen vedkommende område.

I historisk perspektiv er suvereniteten nærmest uløselig knyttet til nasjonalstaten. Suverenitets-*ervertelse* har kunnet foregå på forskjellige måter, ved voldelige såvel som ikke-voldelige midler. Gjennom den folkerettslige sedvane som etterhvert etablerte seg, ble *effektiv okkupasjon* det vesentligste suverenitets-kriterium og det krav som måtte være oppfylt forat suverenitets-ervertelse skulle regnes å ha funnet sted. Dette gjaldt hva enten vedkommende territorium forut for suverenitets-ervertelsen ble betraktet som ingenmannsland — *terra nullius* — eller tidligere hadde vært underlagt en annen stats suverenitet.

Slik vi har definert begrepet «nytt territorium», faller det delvis sammen med den tradisjonelle kategori *terra nullius* — dvs. ingenmannsland som i henhold til visse betingelser (i siste instans effektiv okkupasjon) kunne gjøres gjenstand for nasjonal suverenitets-ervertelse — men i visse henseender avviker de nye territorier vesentlig fra *terra nullius*-kategorien. Et fremtredende trekk ved situasjonen i de nye territorier er kombinasjonen av uklar folkerettslig status og ny-etablert ressurspolitisk attraktivitet for et potensielt meget stort antall aktører. Som en nærliggende historisk analogi kan nevnes kappløpet om kolonier på det afrikanske kontinent i det 19. og tidlige 20. århundre, men sammenligningen halter noe. I motsetning til de nye territorier hadde Afrika en innfødt befolkning, og kunne gjøres gjenstand for effektiv okkupasjon (med visse modifikasjoner) fra kolonimaktens side. Dette siste er vesentlig. De nye territorier er av en slik beskaffenhet at effektiv okkupasjon i tradisjonell forstand ikke er mulig. Dermed aktualise-

res spørsmålet om hvorvidt disse område-typer overhodet *kan* gjøres gjenstand for nasjonal suverenitets-erhvervelse. Hvis man svarer «ja», er det samtidig klart at man må foreta en omvurdering og redefinering av de tradisjonelle suverenitetskriterier. Dette var det også som skjedde i saken om Øst-Grønlands rettsstilling i 1933, da den Permanente Internasjonale Domstol i Haag tilkjente Danmark suvereniteten på grunnlag av en nokså utvannet fortolkning av folkerettens krav om effektiv okkupasjon:⁷

«It is impossible to read the records of the decisions in cases as to territorial sovereignty without observing that in many cases the tribunal has been satisfied with very little in the way of actual exercise of sovereignty rights, provided that the other state could not make out a superior claim. This is particularly true in the case of claims to sovereignty over areas in thinly populated or unsettled countries».

Selv om dommen i Øst-Grønlandssaken var en viktig prinsippavgjørelse også i historisk perspektiv, løste den ikke det politiske og rettslige reguleringsproblem som står så sentralt i nye territorier-problematikken. Det synes å være alment erkjent at dette reguleringsproblem ikke kan løses innenfor rammen av det system av etablerte nasjonalstater som internasjonal rett hittil har bygget på. Løsningen ligger ikke i stadig mer omfattende (i prinsippet ubegrensede) nasjonale suverenitetsutvidelser. I denne forbindelse har politikeres og folkerettslærdes oppmerksomhet i noen grad blitt rettet mot *terra communis*-alternativet; dvs. forestillingen om at visse områder er «menneskehetens fellesarv», som det så malende har vært uttrykt.

I de senere år er disse spørsmål blitt aktualisert ikke minst ved den utvikling innen hav- og havbunn-problematikken som har funnet sted siden Genève-konvensjonene om havets folkerett av 1958.⁸ Den tildels dramatiske utvikling av menneskehetens teknologiske evne, og dermed evne til ressurs-utnyttelse, med hensyn til hav/havbunn-områdene, har medført et stadig mer påaktet behov for at det skapes en ny rettsorden for de områder som ikke beherskes av noen politisk myndighet og derfor mangler den lov og orden som er nødvendig for regulert og forsvarlig utnyttelse av ressursene.

Behovet for regulering: Hvilke felter?

A. F o r s k n i n g / u t f o r s k n i n g

For de nye territoriers vedkommende er der særlige forhold som spil-

ler inn og skaper spesielle behov for reguleringstiltak med hensyn til forskning/utforskning. To forhold skal her fremheves:

(1) Det forhold at man innen de nye territorier ofte kan finne flere *stater* («nasjonale aktører») engasjert i forskningsvirksomhet innen samme område, tildels i innbyrdes rivalisering. Dermed vil forskningen allerede i utgangspunktet være «politisert». Hva mer er, man vil ha en situasjon preget av risikoen for et (økonomisk, politisk o.l. motivert) *forskningskappløp*, noe som igjen innebærer internasjonalt konfliktstoff. Dette til tross for at vitenskapelig utforskning som saksområde betraktet, egentlig er en iallfall relativt ukontroversiell geskjeft.⁹

(2) Det forhold at forskningsoppgavene i de nye territorier — bl. a. fordi disse områdene ennå er relativt utforskede — er så *omfattende*, og det praktiske forskningsarbeid i disse områdene — p.g.a. områdenes geografiske og klimatiske særpreg — er så *kostbart* og *vanskelig*, gjør at en effektiv løsning av forskningsoppgavene krever en større innsats enn den som man makter å yte innen de rammer som de enkelte stater mer eller mindre begrensede ressurser anviser. Internasjonalt samarbeid kan av disse grunner være en hensiktsmessig vei å gå. En pekepinn i så måte finner vi i Antarktistraktatens formulering av ett av formålene med det traktatfestede vitenskapelige samarbeid: «... for å muliggjøre størst mulig økonomi og effektivitet i virksomheten».¹⁰

B. Økonomisk/ekstraktiv virksomhet

De faktiske og potensielle forekomster av utnyttbare ressurser i nye territorier medfører en åpenbar risiko for et internasjonalt ressurskappløp, noe som kan virke konfliktbefordrende med hensyn til forholdene stater i mellom og således ha uheldige sikkerhetspolitiske konsekvenser.¹¹ Å forebygge slike eventualiteter innebærer i seg selv et reguleringsbehov.

Der vil imidlertid også gjøre seg gjeldende visse reguleringsbehov med mer direkte tilknytning til slik økonomisk/ekstraktiv virksomhet. Den praktiske utnyttelse av natur-ressurser som ikke befinner seg innenfor noen enkelt stats myndighetsområde, krever en minste grad av lov og orden. Utforskning og utnyttelse av slike ressurser — de såkalte «ekstra-nasjonale» ressurser — nødvendiggjør en stor innsats av kapital, personell og materiell. Et foretagende, det være seg privat eller statlig, som gjør en slik innsats, har et legitimt behov for en viss sikkerhet for et utbytte av sin innsats. På det nasjonale plan sikres dette dels gjennom konsesjoner og beskyttelse av eiendomsretten, dels gjennom patentlovgivning og copyrights som beskytter mot «piratvirk-

somhet» og snylting på andres innsats. Uten at der også i utnyttelsen av de nye territorier gis slik beskyttelse, vil man ikke få den innsats som er nødvendig for å utnytte ressursene.¹²

Den problemstilling og de reguleringsbehov som her er nevnt, er i dag særlig aktuelle i forbindelse med de økonomisk/ekstraktive aspekter ved hav/havbunn-problematikken.

Det vil også gjøre seg gjeldende et behov for et regelverk som kan ivareta andre og videre interesser i tilknytning til dette saksfelt. Dels vil det være tale om spesielle sikkerhets- og standardiseringsforskrifter for gjennomføring av operasjonene, dels vil det være tale om generelle regler for å beskytte andre interesser enn dem som er direkte engasjert i operasjonene. Dette bringer oss direkte over i spørsmålet om behovet for øko-kontroll.

C. Ø k o - k o n t r o l l

Med hensyn til behovet for øko-kontroll, dvs. tiltak som tilsikter å forebygge, hindre eller redusere uheldige økologiske forstyrrelser, er det visse, spesielle forhold som gjør seg gjeldende i de nye territorier.

For det første er disse områder «jomfruelig mark» også i den forstand at naturmiljøet er relativt uberørt. Denne generalisering gjelder riktignok ikke alle nye territorier i like høy grad; mens f. eks. forurensningen i polområdene er ganske ubetydelig, er verdenshavene utsatt for en forurensning som, især når det gjelder visse havområder, stundom karakteriseres som foruroligende. Det er ikke desto mindre klart at i forhold til de permanent bebodde deler av verden, hvor alskens økologiske forstyrrelser på godt og ondt er en integrert del av menneskehetens tilværelse, fremstår de nye territorier *en bloc* som nokså ubesmittede.

For det annet er visse av de nye territorier — nærmere bestemt polområdene — av en slik beskaffenhet at den økologiske balanse er særlig labil og lett påvirkelig.¹³

Ikke minst den tiltagende økonomisk/ekstraktive virksomhet medfører en erkjent risiko for tiltagende økologiske forstyrrelser i det fremdeles relativt uberørte naturmiljø som man gjennomgående har i de nye territorier. Spørsmålet om behovet for øko-kontroll melder seg da utifra to ulike typer forutsetninger:

(1) Ønsket om å bevare det «uberørte naturmiljø» *per se*, som vitenskapelige laboratorier, naturmuséer eller rekreasjonsområder i sin opprinnelige uskyldstilstand, så å si påstemplet «ubesudlet av menneskehender».

(2) Ønsket om å forebygge økologiske forstyrrelser i de nye territorier for såvidt som slike forhold vil kunne få negative konsekvenser for livsmiljøet i verden forøvrig.

Spesielt pkt. (2) tør i vår sammenheng være verd en viss oppmerksomhet. Det springende punkt er her den globale betraktningssmåte: At de «nye» og de «gamle» territorier utgjør et miljømessig hele med vesentlige gjensidige, innbyrdes sammenhenger.¹⁴ Eventuelle radikale miljøendringer i de nye territorier er således noe man ikke kan stille seg likegyldig overfor.

I tillegg til at de nye territorier, per definisjon, ligger utenfor nasjonalstatenes jurisdiksjon, er det klart at selve de problemtyper som spørsmålet om øko-kontroll angår, er av en slik natur at de overskrider statenes territoriale og jurisdiksjonelle grenser.¹⁵ Primært synes derfor øko-kontrollerende tiltak i de nye territorier å peke seg ut som et naturlig objekt for internasjonalt samarbeid. De reguleringsbehov som måtte gjøre seg gjeldende på dette felt, får derfor i høy grad også karakter av behov for organisert internasjonalt samarbeid.

D. Suverenitets- og jurisdiksjonsforholdene

I en drøftelse av reguleringsbehov med hensyn til de nye territorier, står *regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold* frem som et saksområde av særlig grunnleggende art. Indirekte tør dette fremgå allerede av definisjonen på nye territorier. Videre kan vi merke oss at:

(1) Regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold er noe som angår såvidt fundamentale forhold som selve den rettslige og politiske status for de områder som vi her er interessert i; og

(2) Områdenes rettslige og politiske status er av vesentlig betydning for den eventuelle regulering som måtte finne sted innenfor andre saksfelter i disse områdene.

Med hensyn til de interne forhold i de nye territorier, er spørsmålet om regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold i hovedsaken et spørsmål om hvorvidt der skal råde en minste grad av lov og orden eller fortsatt anarki. Når det gjelder de nye territoriers situasjon i ekstern (regional eller global) kontekst, har spørsmålet også et storpolitisk (makt- og sikkerhetspolitisk) aspekt: Et politisk/folkerettslig uregulert område vil også være et maktpolitisk vakuum og vil som sådant kunne bli et objekt for internasjonal rivalisering og uoverensstemmelser. Klarlegging av suverenitets- og jurisdiksjonsproblemene vil derfor ha en konfliktforebyggende funksjon.¹⁶

E. Militær/sikkerhetspolitisk aktivitet

De nye territorier er, i utgangspunktet, ikke-militariserte områder. Med vår tids raske militærteknologiske utvikling må denne forestilling riktignok modifieres betraktelig: Både verdenshavene, havbunnen og de herreløse deler av Arktis blir utnyttet i supermaktenes fremskutte strategi, såvel for logistiske og kommunikasjonsmessige formål som i deployeringsøyemed og som (potensielle) militære oppmarsjområder.¹⁷

Utifra det synspunkt at enhver utvidelse av verdens konfliktsoner (f. eks. i form av et rustningskappløp i tidligere ikke-militariserte områder eller i politisk uregulerte områder) prinsipielt er uheldig, synes reguleringsbehovet med hensyn til militær/sikkerhetspolitisk aktivitet i nye territorier å være åpenbart nok. Når det gjelder territorier som ingen stat ennå har begynt å gjøre aktivt bruk av i sin sikkerhetspolitiske planlegging eller militære strategi, er et nærliggende reguleringsbehov å *konservere den bestående situasjon* (jfr. innledningen), f. eks. ved opprettelse av demilitariserte soner. Eksempler på denne type situasjon hvor man nettopp fikk denne type regulering, finner vi ved inngåelsen av henholdsvis Svalbardtraktaten av 1920 og Antarktistraktaten av 1959. I slike nye territorier hvor en viss militarisering allerede har funnet sted, vil reguleringsbehovet primært gjelde å få redusert eller nøytralisert diverse usikkerhetsfaktorer av konfliktbefordrende art. I noen grad kan dette skje gjennom avtaler om rustningskontrollerende tiltak. En vesentlig usikkerhetsfaktor i sikkerhetspolitisk sammenheng vil imidlertid være vedkommende områdes mangelfullt regulerte politiske og rettslige status. I praksis innebærer dette at en eventuell regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforholdene i et gitt nytt territorium, samtidig også vil avhjelpe en vesentlig del av det reguleringsbehov som gjelder eventuell militær/sikkerhetspolitisk aktivitet.¹⁸

Løsningsvarianter

Vi har i det foregående presentert hovedtrekkene i den problematikk som gjelder de nye territorier, med særlig vekt på de *reguleringsbehov* som inngår i denne problematikk. Skjønt man her kan skjelve mellom behov for regulering innen flere ulike saksområder, henger disse behov alle i større eller mindre grad sammen med behovet for regulering av de respektive områders politiske og rettslige status. Innledningsvis berørte vi, i noe abstrakte og generelle vendinger, spørsmålet om hvilke

løsningsmodeller som eventuelt vil kunne komme til anvendelse når det gjelder å tackle de nye territoriers problemer. I det følgende skal vi mer konkret drøfte visse varianter av slike modeller.

A. Svalbardtraktaten

Svalbardtraktaten av 9. februar 1920 hadde flere formål. Dens hovedformål kan sammenfattes slik: Å regulere øygruppens politiske og rettslige status for derved å få regulert den økonomiske virksomhet som fant sted der. Før traktaten kom istand, ble øygruppen betraktet som ingenmannsland (*terra nullius*). Med den økende multinasjonale aktivitet (dvs. særlig kulldriften) som kom igang på Svalbard etter århundreskiftet, ble de anarkiske tilstander stadig mer uholdbare og behovet for en normering av forholdene stadig mer aktuelt. Svalbardspørsmålet ble drøftet i forbindelse med Versailleskonferansen høsten 1919, og drøftelsene resulterte i en internasjonal avtale — Svalbardtraktaten. Traktaten ga Norge suvereniteten over området; suverenitetsutøvelsen ble imidlertid gjort avhengig av visse tildels stramme betingelser. Hovedprinsippene i traktaten er demilitarisering og nøytralisering av området, videre fri adgang for og likebehandling av traktatpartene og deres undersåtter med hensyn til utøvelse av økonomisk virksomhet på Svalbard.

Som modell for regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold har Svalbardtraktaten en rekke interessante trekk, hvorav spesielt tre skal fremheves som essensielle:¹⁹

(1) Suverenitetsforhold opprettes *ikke* ved en enkelt stats ensidige handlinger eller ved to staters bilaterale overenskomst, men som resultat av en rekke staters medvirkning og overenskomst. Denne multilateralitet er imidlertid ikke basert på noe universalitetsprinsipp, men gjelder en *eksklusiv gruppe* stater som p.g.a. særlige regionale interesser og/eller maktposisjoner tiltok seg myndighet og ansvar for å regulere suverenitets- og jurisdiksjonsforholdene i det gitte område.

(2) Suverenitetsforhold etableres i henhold til prinsippet om den *nasjonale, territoriale suverenitet*; et prinsipp som innebærer at suverenitetsbegrepet anses som udelelig, og knyttet til nasjonalstaten. Én stat — i det konkrete tilfelle altså Norge — er tildelt den «fulle og uinnskrenkede høihetsrett» over området.

(3) Den nasjonale suverenitet («den fulle og uinnskrenkede høihetsrett») gjøres betinget av vesentlige restriksjoner for suverenitetsutøvelsen og av positive forpliktelser som pålegges den stat som tilkjennes suvereniteten (dvs. Norge). Disse restriksjoner og forpliktelser er dels

av sikkerhetspolitisk karakter, dels tilsikter de å tilgodese andre nasjoners og deres borgeres interesser i området.

Svalbardtraktatens karakter av sikkerhetspolitisk sone-arrangement har visse trekk av prinsipiell interesse:

(1) Ordningen gjelder et eksakt avgrenset geografisk område — en «sone» omfattende alle øyer mellom 10° og 35° ø.l. og 74° og 81° n.b.

(2) Ordningen innebærer fullstendig demilitarisering og nøytralisering av det aktuelle område (Art. 9).

(3) Ordningen innebærer at ansvaret for å opprettholde områdets sikkerhetspolitiske status, pålegges én nasjon.

(4) Ordningen har ikke noe formelt inspeksjons-element. På den annen side har partene en generell rett til fri og uhindret adgang og opphold i området. Denne «nærværs-rett» gir partene mulighet til ved selvsyn å forvise seg om at områdets sikkerhetspolitiske status ikke endres, og kompenserer derved den manglende inspeksjonsrett.²⁰

Også forskning/utforskning²¹ og øko-kontroll²² er saksområder som Svalbardtraktaten i en viss grad regulerer. I traktatsammenheng er disse saksområder dog relativt perifere, og reguleringstiltakene ikke synderlig omfattende.

Svalbardtraktaten er et eksempel på regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold gjennom internasjonale forhandlinger, og er for såvidt i noen grad å betrakte som en *internasjonal samarbeidsløsning* (i motsetning til evt. løsning av de aktuelle reguleringsspørsmål via ensidig nasjonal aksjon eller via internasjonal konflikt). Når en slik løsning falt naturlig, var dette en følge av den historiske situasjon og de rådende politiske forutsetninger, hvorav særlig disse omstendigheter skal fremheves:²³

(1) Den økonomiske virksomhet på Svalbard var kommet igang før suverenitetsforholdene var blitt avklart, og en rekke land var aktivt engasjert i utviklingen på Svalbard.

(2) Ingen enkeltnasjon hadde uomtvistelig grunnlag for ensidig okkupasjon av øygruppen.

(3) Sikkerhetspolitiske momenter talte mot en løsning på ensidig nasjonal basis: Flere stormakter tilla øygruppen strategisk betydning, samtidig som ingen av dem hadde slik dominans i området at den kunne handle på egen hånd.

B. Antarktistraktaten

Antarktistraktaten av 1. desember 1959 hadde som hovedformål å sikre fortsatt og uforstyrret vitenskapelig utforskning av Antarktis og

internasjonalt samarbeid for dette formål.²⁴ Bakgrunnen for dette var det storstilte internasjonale forskningsvitenskapelige samarbeidsprogram som ble gjennomført i Det Internasjonale Geofysiske År (fork. IGY, 1957—58). I forbindelse med IGY hadde de deltagende stater foretatt betydelige investeringer i forskningsvirksomheten (ekspedisjoner, baser, materiell m. v.). Det var tidlig på det rene at full utnyttelse av denne innsatsen ville kreve forskningsmessig aktivitet utover den korte IGY-perioden. Det var likeledes på det rene at fortsatt praktisk vitenskapelig samarbeid ble ansett som ønskelig av alle berørte parter. For å forestå den praktiske side av dette samarbeid — dvs. i første rekke koordinere de enkelte lands respektive nasjonale forskningsprosjekter — ble det i 1957 fra forskningshold nedsatt en internasjonalt sammensatt komité med den forkortede betegnelse SCAR (Scientific Committee on Antarctic Research). Denne komitéen har senere spilt en kontinuerlig og viktig rolle med hensyn til det internasjonale forskningsvitenskapelige samarbeid (og i videre forstand, den politiske utvikling) i denne del av verden. For å legge de *politiske* forhold til rette for dette forskningssamarbeid, ble Antarktistraktaten inngått mellom de samme stater som hadde samarbeidet under IGY (og i SCAR).

Den politiske situasjon var preget av tildels sterke internasjonale uoverensstemmelser når det gjaldt suverenitets- og jurisdiksjonsforholdene i Antarktis. Av de ialt 12 stater som hadde deltatt i IGY-samarbeidet og som inngikk Antarktistraktaten, gjorde 7 (henholdsvis Storbritannia, New Zealand, Frankrike, Australia, Norge, Chile og Argentina) krav på nasjonal suverenitet over større eller mindre deler av Sydpolkontinentet. De britiske, chilenske og argentinske krav var delvis innbyrdes motstridende. De resterende 5 stater (Belgia, Japan, SSSR, Syd-Afrika og USA) stilte seg mer eller mindre avvisende til de rettslig/politiske grunnlag for de forskjellige suverenitetskrav.

Av de saksområder Antarktistraktaten regulerer, står naturlig nok forhold vedrørende det internasjonale forskningssamarbeid sentralt. Videre foreskriver traktaten bl. a. demilitarisering av hele verdensdelen, forbud mot atomsprengetninger m. v. Traktaten ga også en viss — om enn begrenset — avklaring og regulering av de problemer som hadde gjort seg gjeldende med hensyn til jurisdiksjonsforholdene i denne verdensdelen (eller nærmere bestemt i området definert som alt land, øyer og faste isdannelser syd for 60° s.b.).

Som modell for regulering av nye territorier har Antarktistraktaten visse trekk som må anses som essensielle for denne spesielle løsningsvariant, og som derfor særlig skal fremheves:

(1) Traktaten er ikke basert på noe universalitetsprinsipp, men omfatter en *eksklusiv gruppe* stater, som p.g.a. særlig regionale interesser og/eller maktposisjoner tiltok seg myndighet og ansvar for å regulere de aktuelle problemer i det gitte område. (Riktignok er traktaten åpen for tiltredelse av alle stater som er medlemmer av FN. Tiltredende stater vil imidlertid ikke kunne delta i de traktatfestede konsultasjoner mellom partene på like linje med de opprinnelige signatarer, med mindre de også har bevist sin interesse ved å drive aktiv virksomhet i Antarktis).²⁵

(2) Det mest fremtredende trekk ved denne løsningsmodell er dens karakter av «ikke-løsning»: Det ble ikke foretatt noen endelig oppklaring i suverenitetsforholdene, men suverenitetstvistene ble midlertidig bilagt ved en slags «frysing» av *status quo*, gjennom en formulering som innebar at ingen av partene hverken fikk medhold eller måtte fire på sine prinsipielle standpunkter.²⁶ I den antarktiske løsningsmodell oppnådde altså prinsippet om nasjonal okkupasjon ikke internasjonal anerkjennelse. «Frysingen» av de nasjonale krav og posisjoner hadde bl. a. som formål å muliggjøre et videre (funksjonelt) samarbeid på felter hvor dette kunne oppnås. Som instrument for den videre utbygging av slikt samarbeid innførte traktaten en ordning med jevnlig *konsultasjoner* mellom partene og et system for vedtagelse av *rekommendasjoner* av samarbeidstiltak.²⁷

(3) *Nasjonal suverenitetsutøvelse begrenses*, gjennom bl. a. prinsippene om henholdsvis

- midlertidig (men ikke-tidfestet) moratorium på nasjonale suverenitetskrav;
- ikke-militær bruk og partenes rett til å inspisere hverandres virksomhet og installasjoner;
- forpliktelsene med hensyn til det funksjonelle samarbeid og utbyggingen av dette;
- bevegelsesfrihet (for vitenskapelig personell m. v.) på tvers av grensene for nasjonale krav.

Disse forhold må sammen antas å virke i retning av en gradvis *de facto* internasjonalisering av suverenitetsforholdene i Antarktis.²⁸ Antarktistraktaten har derfor i noen grad preg av å være en *internasjonaliseringsmodell* for regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold. Dette *de facto* preg hindrer likevel ikke at modellen samtidig gir rom for en iallfall implisitt bibeholdelse av et — riktignok begrenset — *nasjonalt* suverenitetsbegrep.

Antarktistraktatens karakter av sikkerhetspolitisk sone-arrangement har visse trekk av prinsipiell interesse:²⁹

(1) Ordningen gjelder et eksakt avgrenset geografisk område — en «sone» omfattende alt land, øyer og faste ismasser syd for 60° s.b.

(2) Ordningen innebærer fullstendig demilitarisering og nøytralisering av det aktuelle område (Art. I).

(3) Ansvar for å opprettholde områdets sikkerhetspolitiske status pålegges hver enkelt av traktatpartene for såvidt angår den virksomhet hver enkelt part måtte bedrive. Partene tiltar seg også myndighet og ansvar for å hindre tredje parter i å bedrive virksomhet i strid med den sikkerhetspolitiske status som er etablert.

(4) Partene pålegges innbyrdes informasjonsplikt med hensyn til deres respektive virksomheter innenfor traktatområdet.

(5) Ordningen gir hver enkelt traktatpart rett til å foreta ubegrensede inspeksjoner av andre og evt. tredje parters installasjoner og virksomhet innenfor det angitte område, for å kontrollere at dets sikkerhetspolitiske status bibeholdes. Inspeksjons-funksjonen ivaretas også indirekte via den generelle «nærværs-rett».

(6) Der finnes intet særskilt apparat for håndhevelse av den ordning som er etablert, og der finnes heller ingen regler om positive sanksjoner i tilfelle av krenkelser av områdets sikkerhetspolitiske status.

Antarktistraktaten gir ingen direkte «modell» for regulering av økonomisk/ekstraktiv virksomhet. På den annen side utelukker ikke traktaten et eventuelt samarbeid traktatpartene imellom om slik regulering, og kan i seg selv tjene som rammen om en eventuell utbygging av samarbeidsformer på dette felt.³⁰

Selv om Antarktistraktaten (i motsetning til Svalbardtraktaten) ikke gir noen «løsning» på de problemer som kan oppstå i forbindelse med en eventuell økonomisk utnyttelse, så gir den (fremdeles i motsetning til Svalbardtraktaten) et «apparat» som gjør det mulig å tackle slike problemer via internasjonalt samarbeid.

Øko-kontroll er også et saksfelt hvor Antarktistraktatens konsultasjonsordning og rekommendasjons-system gir partene mulighet til koordinert aksjon, men på dette felt foreligger et mer direkte mandat idet art. IX pålegger partene å «rådslå om . . . og anbefale overfor sine regjeringer . . . bestemmelser angående» bl. a. «beskyttelse og fredning av levende ressurser i Antarktis» m. v.

Antarktistraktaten er — i nye territorier-sammenheng — et eksempel på en løsningsmodell basert på internasjonale forhandlinger og hvor internasjonalt samarbeid står sentralt. Man hadde en unik situasjon

hvor en rekke forhold av historisk og politisk art dro i retning av en unik løsning. Traktaten har både *konservative* (så som ikke-militariseringen samt «frysingen» av suverenitetstvistene) og *innovative* (så som etableringen av et apparat for politiske konsultasjoner og samarbeid) elementer. Traktaten ga en *dualistisk* løsning for såvidt som den forente de nasjonale krav med kravene om internasjonalisering, og den ga en minimumsløsning for såvidt som den representerte skjæringspunktet for de forskjellige nasjonale aktørers tildels avvikende interesser og forutsetninger. I motsetning til Svalbardtraktaten er Antarktistraktaten et ufullstendig, uferdig regelverk, og uttrykket «løsningsmodell» ville være misvisende hvis man i det skulle implisere en fullstendig politisk regulering av vedkommende nye territoriums status. Antarktistraktatens «løsning» ligger i kombinasjonen av på den ene side den oppskrift den gir for et praktisk og konstruktivt internasjonalt samarbeid og på den annen side, en oppskrift for en viss (iallfall midlertidig) nøytralisering av slike politisk betente forhold (spesielt med hensyn til suverenitets- og jurisdiksjonsproblematikken) som er til hinder for det internasjonale samarbeid.

C. Sokkelkonvensjonen

I forbindelse med Genève-konferansen om havets folkerett i 1958, ble der vedtatt en konvensjon for regulering av jurisdiksjonsforholdene på kontinentalsokkelen.³¹

En vanlig definisjon av kontinentalsokkelen har vært at den omfatter den del av havbunnen utenfor kysten som ikke ligger dypere enn 200 meter under havoverflaten. Siden sokkelen kan betraktes som en naturlig forlengelse av kystlandet, syntes det rimelig å hevde at kyststatens suverene rettigheter også måtte omfatte kontinentalsokkelen. Før 1958 var dette imidlertid ikke gjengs folkerett; skjønt over 30 stater gjorde visse krav gjeldende, måtte kontinentalsokkelen generelt, likesom de store havdyp, betraktes som ingenmannsland. Sokkelkonvensjonen av 1958 stadfestet imidlertid kyststatens suverene rettigheter over kontinentalsokkelen utenfor kysten.

Som løsningsmodell i nye territorier-sammenheng utmerker sokkelkonvensjonen seg ved følgende tre meget enkle, prinsipielle karakteristika:

(1) Løsningen er et resultat av *internasjonal aksjon* (nemlig de samarbeidsrettede forhandlinger som avfødte en konvensjon), basert på prinsippet om *universell deltagelse*.

(2) Konvensjonen foreskrev en *nasjonal løsning*; — jurisdiksjonsforholdene ble regulert på grunnlag av det tradisjonelle prinsipp om den nasjonale, territoriale suverenitet.

(3) Ved å definere de nasjonale kontinentalsokler (se nedenunder) knesatte konvensjonen prinsippet om en *grenseoppgang* mellom de deler av havbunnen som er underlagt nasjonal suverenitet og de deler som ikke er det (og som således blir å betrakte som hva vi her forstår med uttrykket «nye territorier»).

Vi vil hevde at pkt. (3) ovenfor er konvensjonens mest interessante *innovative* element. Samtidig er det nettopp på dette punkt konvensjonens største svakhet ligger, fordi denne grenseoppgang ble foretatt utifra forutsetninger som dels var uklare og dels sviktende. I art. I av Sokkelkonvensjonen heter det således at:

«Ved betegnelsen «kontinentalsokkelen» slik den er brukt i disse artikler, forstås . . . havbunnen og undergrunnen i de undersjøiske områder som grenser opp til kysten, men som ligger utenfor sjøterritoriet, ut til en dybde av 200 meter eller så langt utenfor denne grense som havets dybde tillater utnyttelse av naturforekomstene i områdene . . .»

Det såkalte utnyttelseskriteriet har resultert i en utpreget labil situasjon. Siden kyststatens råderett i praksis alene begrenses av den marinteknologiske faktor, flyttes grensene for de respektive sokkelregimer stadig lengre ut fra land, i takt med den rivende tekniske utviklingen. Sokkelkonvensjonen gir derfor ikke lenger noen tilfredsstillende løsning av de praktiske problemer forbundet med havbunnsrettigheter. Problemet med hensyn til suverenitetsrettighetene over havbunnen er etterhvert blitt stadig mer akutt, og har siden 1967 vært diskutert av en særskilt Havbunn-komité i FN. Det har her lyktes å oppnå en slags enighet om de følgende prinsipper:

(1) Det må etableres en definitiv nedre grense for kyststatens rettigheter over havbunnen (kontinentalsokkelen m. m.).

(2) Undersjøiske områder utenfor denne grense skal gis status som felles internasjonalt territorium.

(3) De internasjonaliserte områder skal legges under FN's jurisdiksjon, og FN selv eller et særorgan skal regulere utforskning og utnyttelse av den internasjonale havbunn.

(4) FN skal gis fullmakt til å innvilge konsesjoner for utforskning og utnyttelse av de internasjonale deler av havbunnen til enkeltstater og/eller private grupper og til å forlange gebyrer for slike konsesjoner.

En endelig løsning av de aktuelle reguleringsproblemer vil bli søkt

oppnådd i forbindelse med den planlagte FN-konferanse om havets folkerett.

Løsningenes anvendbarhet

De tre utvalgte løsningsvarianter som er omhandlet i det foregående, må alle primært betraktes i sammenheng med den konkrete situasjon som de ble utformet i, og med de konkrete problemer som man søkte å binde an med. Disse omstendigheter er ikke identiske, og de tre modeller er — rimeligvis — tids-, steds- og saks-betingede. Fra vårt synspunkt er et viktig fellestrekk at alle tre løsningsmodeller i betydelig (om enn varierende) grad angår og bærer preg av sentrale sider ved den generelle nye territorier-problematikk. Ser man på selve *løsnings-* aspektet, vil man finne distinkte forskjeller mellom de tre modeller:

Svalbardtraktaten gir en *endelig* løsning; det er en «*statisk*» modell idet området status, partenes respektive rettigheter og plikter m. v. er forhold som er ment å være endelig fastlagt i og med traktatens undertegnelse.

Antarktistraktaten gir *ingen endelig* løsning; det er en «*dynamisk*» modell i og med de muligheter den gir for innovasjon og videre utvikling; en utvikling som imidlertid er avhengig av partenes evne og vilje til å utnytte disse muligheter gjennom aktivt internasjonalt *samarbeid*.

Sokkelkonvensjonen gir en *endelig men ufullstendig* løsning; det er en «*statisk*» modell idet den mangler Antarktistraktatens apparat for samarbeid, problemløsning og eventuell innovasjon; den gir heller ikke som Svalbardtraktaten noen fullstendig løsning av aktuelle og potensielle reguleringsbehov. De store havdyps fortsatt uregulerte status samt den inadekvate grenseoppgang mellom disse og de nasjonale sokkelområder, aktualiserer behovet for en *ny, supplerende* konvensjon.

Når det gjelder de aktuelle og fremtidige reguleringsbehov med hensyn til hav/havbunn og Arktis, bør man imidlertid — utifra den foregående modell-analyse — kunne trekke ut visse prinsipper som vil kunne komme til anvendelse.

Man må formodentlig erkjenne at de nye territorier er såpass forskjellige — både med hensyn til regionale egenarter, problemtyper og de politiske forutsetninger som gjør seg gjeldende — at det knapt lar seg gjøre å skissere opp en generell «nye territorier-modell» som presumptivt skulle kunne avhjelpe de vesentligste reguleringsbehov i et tilfeldig gitt nytt territorium. Det synes likevel innlysende at der er

visse generelle elementer som må være tilstede i eventuelle løsningsmodeller beregnet på hav/havbunn og Arktis:

(1) *Internasjonal deltagelse*. En eventuell løsning må komme som resultat ikke av ensidige nasjonale aksjoner, men som resultat av flere staters medvirkning (samarbeidsrettede forhandlinger). Hvorvidt denne internasjonale deltagelse bør være universell (åpen for alle stater) eller eksklusiv (f. eks. regionalt begrenset), er et underordnet, om enn meget viktig spørsmål, som må løses utifra de konkrete situasjoner.

(2) *Avgrensingsproblematikken*. Et hovedelement i en løsningsmodell må være å få gjennomført en tilfredsstillende grenseoppgang mellom på den ene side udiskutabelt nasjonale territorier og på den annen side områder som *ikke* har denne status. Sistnevnte kategori (som i praksis nærmest tilsvarer hva vi forstår med «nye territorier») vil omfatte såvel områder med alment anerkjent ingenmannsland-status som mer omstridte områder hvor visse, begrensede former for nasjonal jurisdiksjon eventuelt kan diskuteres (jfr. pkt. (4) nedenunder).

(3) *Avveiing av nasjonale og internasjonale interesser*. Å få etablert en ny rettsorden i de herreløse områder, er en sak av åpenbar internasjonal interesse. I sin ytterste konsekvens kan dette bety et internasjonalt regime for de store havdyp, det åpne hav og det høye Arktis. På den annen side har de enkelte stater — og enkelte i større grad enn andre — mer eller mindre klare og legitime interesser å ivareta i større eller mindre deler av de områder det er tale om. En *interesseavveiing* er altså nødvendig.

(4) *Differensiering m.h.t. suverenitet og jurisdiksjon*. En hensiktsmessig interesseavveiing (mellom nasjonale og internasjonale interesser) nødvendiggjør en større *differensiering* av suverenitets- og jurisdiksjonsformer enn hva som tradisjonelt har vært tilfelle. Således innebærer eventualiteten «internasjonalt regime» i seg selv en slik differensiering i forhold til det tradisjonelle suverenitetsbegrep. En løsningsmodell må imidlertid også gi rom for *mellomvarianter*, som f. eks. «soner» hvor nasjonale myndigheter tilkjennes visse, begrensede suverenitetsrettigheter kombinert med særlige internasjonale forpliktelser.

Hensikten med de foregående punkter er *ikke* å anwise noen patentløsning, men å påpeke i grove trekk visse elementer som synes uunnværlige for ethvert arrangement som måtte tilstrebe en seriøs løsning av de generelle reguleringsproblemer som gjør seg gjeldende med hensyn til hav/havbunn-problematikken og Arktis. Uten at det her skal tas standpunkt til de forslagene som i de senere år er fremkommet fra ulike politiske hold, skal vi merke oss at behovet for en differensiering

av de tradisjonelle suverenitets- og jurisdiksjonsbegreper synes å være noe av et ledemotiv. Som konkret eksempel for havbunnens vedkommende kan nevnes det amerikanske forslag om å gi «kontinental-skråningen» (dvs. skråningen fra kontinentalsokkelen ned mot de store havdyp) en politisk/folkerettslig mellom-status mellom de nasjonale kontinentalsokler og dyphavsbunnen, som foreslås fullstendig internasjonalisert. For havenes vedkommende har man et tilsvarende eksempel i det forslag (som bl. a. har fått Norges foreløpige støtte) som ventes behandlet på den forestående havrettskonferanse om en 200 n. miles «økonomisk sone» hvor kyststatene gis visse jurisdiksjonelle og regulerende rettigheter, dog ikke fulle suverenitetsrettigheter. For Arktis' vedkommende har det fra faglig hold vært foreslått et arrangement som innebærer en inndeling av regionen i flere «soner» med ulike grader av henholdsvis internasjonalisering og nasjonal kontroll.

Også når det gjelder de områder som der måtte være prinsipiell konsensus om at bør gjøres gjenstand for full internasjonalisering, kan det være rom for forskjellige løsningsalternativer. Én mulighet kan f. eks. være at der opprettes et særorgan under FN for å forestå administrasjon og regulering av de aktuelle virksomhetstyper i vedkommende område(r). En annen mulighet kan være opprettelsen av én eller flere «territorie-besittende internasjonale organisasjoner».

Som et viktig aspekt ved den generelle nye territorier-problematikk merket vi oss innledningsvis at ny virksomhet i nye områder skaper nye problemtyper som krever *nye løsningsformer*. Dette ser ikke minst ut til å få konsekvenser for den tradisjonelle folkerett. Således medfører de reguleringsbehov man står overfor med hensyn til de nye territorier at *suverenitetsbegrepet* er i ferd med å endre innhold i visse henseender og sammenhenger. Det synes innlysende at de aktuelle og potensielle løsningsformer som vi har drøftet i det foregående, forutsetter et smidigere suverenitetsbegrep enn det som tidligere har vært vanlig å operere med.

Noter

1. Se Willy Østreng, «Introduksjon. Nye territorier i internasjonal politikk»; og Gunnar Skagestad, «Små stater i internasjonal politikk: Et polarpolitisk perspektiv»; begge i dette nr. av *Internasjonal Politikk*.
2. For eksempler på slike løsningsformer, se også Gunnar Skagestad, «Spørsmålet om regulering av ressursutnyttelse i «nye territorier»: Løsningsalternativer og muligheter», *Minerva's Kvartalsskrift*, nr. 3/4, 1972, s. 225—231.

3. Med «løsningsmodell» menes de grunnleggende bestemmelser og prinsipper i et regelverk som kan få anvendelse på andre områder enn for det område regelverket er beregnet på.
4. En løsningsmodell for de «nye territorier» bør således, uttrykt i den gjengse populær-politiske terminologi, ha både et «radikalt» og et «konservativt» element.
5. Jfr. i denne sammenheng Bjarne Solheim, «Å utvikle folkeretten», kronikk i *Aftenposten* 22. juli 1969.
6. Det er her tale om såkalt *territorial suverenitet* eller «dominium» til forskjell fra såkalt *politisk suverenitet* eller «imperium», som vil si en stats rett overfor sine egne undersåtter, uansett hvor disse måtte befinne seg.
7. Sitert og drøftet nærmere bl. a. i Oscar Svarlien, «The Legal Status of the Arctic», *American Society of International Law. Proceedings*, 52nd Annual Meeting, Washington, D.C. April 24—26, 1958, s. 141; Gerard M. Janzone, *The Elements of International Law*, Dorsey Press 1963, s. 106; og Trygve Krogdahl, «Folkerettslige spørsmål vedrørende suverenitetsspørsmål i Antarktis», *Internasjonal Politikk*, nr. 3, 1968, s. 278.
8. Jfr. særlig Kim Traavik, «Erobringen av det indre rom. Ressurser og konflikter på havbunnen», i det foreliggende nr. av *Internasjonal Politikk*; og Kim Traavik, *Et nytt territorium åpnes. En studie av forhandlingene om kontinentalsokkelkonvensjonen av 1958* (studie AA:H006), Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda 1973, s. 193—202.
9. Jfr. Gunnar Skagestad, *Vitenskapelig utforskning som internasjonalt samarbeidsobjekt i polarområdene* (studie AA:S/I), upubl. manusk., Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda, 1973.
10. Antarktistraktaten, art. III.
11. Jfr. Jens Evensen, *Muligheter og rettigheter på havbunnen*, Elingaard 1970.
12. Dette tema er også tidligere behandlet i Truls Hanevold, Gunnar Skagestad og Finn Sollie, «Ekstra-nasjonale rikdommer — Hvem skal kontrollere havbunnen, Antarktis og verdensrommet?», i *FN etter 25 år?*, Norsk Utenriks-politisk Institutt 1970, s. 72—91.
13. Se Kim Traavik og Willy Østreng, «Arktis og det internasjonale havrettsregime», i det foreliggende nr. av *Internasjonal Politikk*.
14. *Ibid.*
15. *Ibid.*
16. For en mer inngående drøftelse av emnet, se Gunnar Skagestad, *Samarbeidsformer: Aktuelle modeller for polområdene* (studie AA:P116), Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda, 1972, spesielt s. 27—28.
17. Se Knut Gabrielsen, «Hva skjer i nordområdene?», i dette nr. av *Internasjonal Politikk*.
18. Se forøvrig Tønne Huitfeldt, «Sikkerhetspolitisk usikkerhet?», i dette nr. av *Internasjonal Politikk*.
19. Skagestad, *Samarbeidsformer: Aktuelle modeller for polområdene*, op. cit., s. 18.
20. Willy Østreng, *Svalbards situasjon i storpolitisk perspektiv* (studie AA:P111), Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda, 1972.
21. I Svalbardtraktatens art. 5 heter det således: «De høie kontraherende parter anerkjenner nytten av å oprette en internasjonal meteorologisk stasjon i de egner som er nevnt i artikkel 1. Ordningen av denne stasjon vil bli gjenstand for en senere overenskomst. Det vil likeledes ved overenskomst bli truffet bestemmelser om de betingelser hvorunder vitenskapelig forskning skal kunne drives i de nevnte egner».
22. I Svalbardtraktatens art. 2 heter det bl. a. at «Det tilkommer Norge å

- håndheve, treffe eller fastsette passende forholdsregler til å sikre bevarelsen og — om nødvendig — gjenoprettelsen av dyre- og plantelivet innen de nevnte områder og deres territoriale farvann . . .»
30. Av vesentlig betydning i denne sammenheng er *konsultasjonsregelen* (traktatens art. IX), som angir prosedyren for samarbeidet under Antarktistraktaten.
 31. Jfr. Traavik, *Et nytt territorium åpnes, op. cit.*
 32. Se forøvrig Helge Vindenes, «Aktuelle problemer foran FN's konferanse om havets folkerett», i dette nr. av *Internasjonal Politikk*.